

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ
Úrad Prešovského samosprávneho kraja
Námestie mieru č. 2, 080 01 Prešov

19. zasadnutie Zastupiteľstva
Prešovského samosprávneho kraja
dňa 27.04.2020

Číslo poradia:

**ZARADENIE POLITIKY MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT
DO KOMPETENČNÉHO RÁMCA PSK**

Predkladá

PaedDr. Martina Slivková PhD., v. r.
vedúca odboru strategického rozvoja a projektového riadenia

Návrh na uznesenie:

v prílohe

Spracoval:

RNDr. Tadeáš Gavala, PhD., v. r.
odbor strategického rozvoja a projektového riadenia
oddelenie podpory regionálneho rozvoja a cestovného ruchu

Odsúhlasil:

Ing. Bystrík Mucha, v. r.
riaditeľ Úradu PSK

V Prešove 15.04.2020

NÁVRH NA UZNESENIE

Zastupiteľstvo Prešovského samosprávneho kraja v súlade so zákonom NR SR č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov

A. Berie na vedomie:

správu o „Zaradení politiky marginalizovaných rómskych komunít do kompetenčného rámca PSK“.

B. Schvaľuje:

zaradenie politiky marginalizovaných rómskych komunít do kompetenčného rámca PSK.

DÔVODOVÁ SPRÁVA

Zaradenie politiky MRK do kompetenčného rámca PSK

Predkladaná dôvodová správa pozostáva zo štyroch častí:

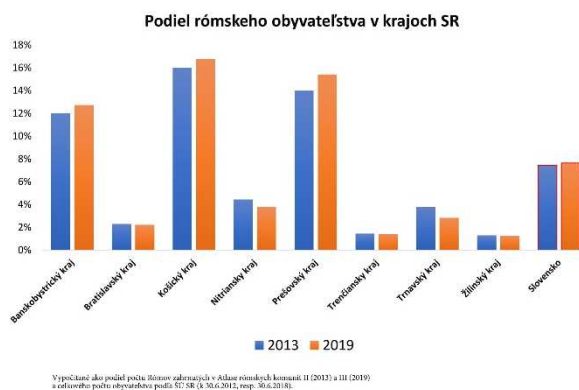
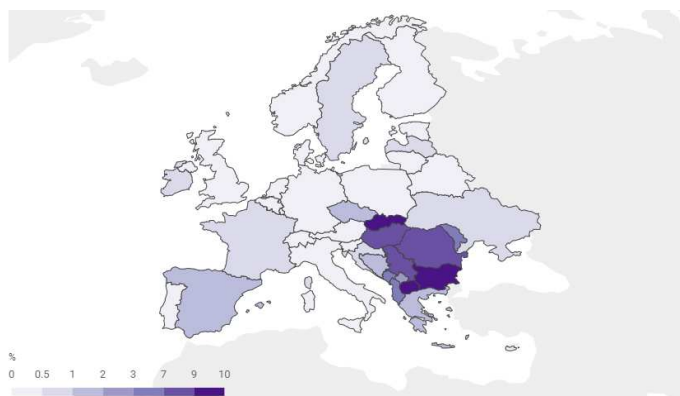
1. Stručná analýza problematiky MRK
2. Politika niektorých ostatných samosprávnych krajov SR a štátu v oblasti MRK
3. Hlavné dôvody zaradenia politiky MRK do kompetenčného rámca PSK
4. Návrh strategického rámca PSK v oblasti MRK

1. Stručná analýza problematiky MRK

V tejto časti uvádzame stručnú analýzu rómskeho obyvateľstva v rámci Európy, Slovenska a Prešovského samosprávneho kraja. Samostatne analyzujeme marginalizované rómske komunity v rámci Slovenska a Prešovského samosprávneho kraja.

1.1 Podiel rómskeho obyvateľstva z celkového obyvateľstva v rámci Európy, Slovenska a PSK

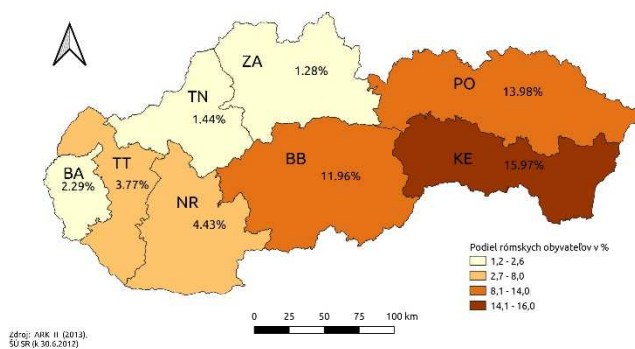
Slovensko patrí medzi krajiny s najvyšším podielom rómskej populácie v Európe spolu s Bulharskom a Macedónskom. Podľa prieskumu z roku 2012 je podiel rómskeho obyvateľstva v týchto troch krajinách vyšší ako 9% z celkového počtu obyvateľov.

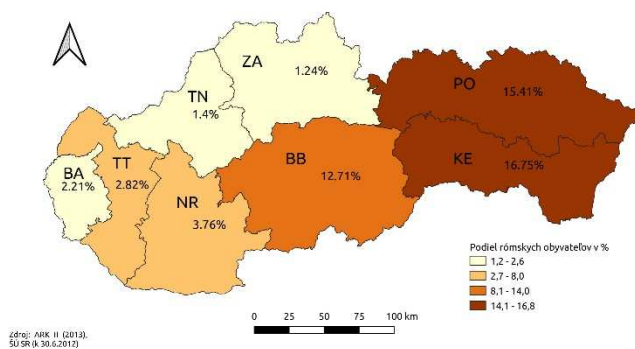
Za posledné desaťročie Úrad Splnomocnenca vlády pre rómske komunity vypracoval a zverejnil dva atlasy rómskych komunít (v roku 2013 a 2019), ktoré mapujú rómske komunity na Slovensku. Podľa štatistík z oboch atlasov je podiel rómskeho obyvateľstva výrazne vyšší v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji.

Z porovnania atlasov vyplýva, že podiel rómskeho obyvateľstva v troch uvedených krajoch sa zvýšil a v ostatných krajoch Slovenska sa znížil, pričom celkovo sa podiel rómskeho obyvateľstva na Slovensku zvýšil. **V Prešovskom a Košickom kraji je podiel rómskeho obyvateľstva vyšší ako 15%, pričom v Prešovskom kraji tento podiel „narástol“ najviac.**

Podiel rómskeho obyvateľstva v krajoch SR k roku 2013

Podiel rómskeho obyvateľstva v krajoch SR k roku 2019

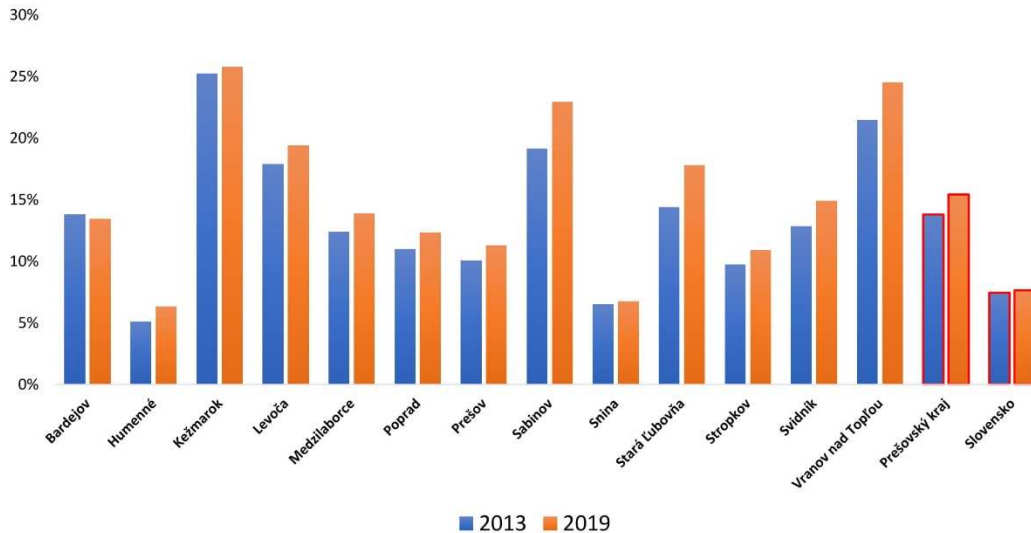

V Prešovskom samosprávnom kraji (PSK) žije podľa Atlasu rómskych komunít z roku 2019 (ARK 2019) viac ako 127 000 Rómov, čo je viac ako 30% celoslovenskej rómskej populácie. Na východnom Slovensku žije viac ako dve tretiny celoslovenskej rómskej populácie. Celkový počet Rómov v PSK aj percentuálny podiel Rómov v PSK sa zvyšuje, čo demonštruje tabuľka zostavená z údajov všetkých troch atlasov rómskych komunít.

	ARK 2004	ARK 2013	ARK 2019
Celkový počet Rómov v PSK	86 524	114 207	127 008
% podiel Rómov v PSK	10,91	13,98	15,41

V rámci okresov Prešovského kraja je podiel rómskeho obyvateľstva najväčší v okresoch Kežmarok, Vranov nad Topľou, Sabinov a najmenší v okresoch Humenné a Snina.

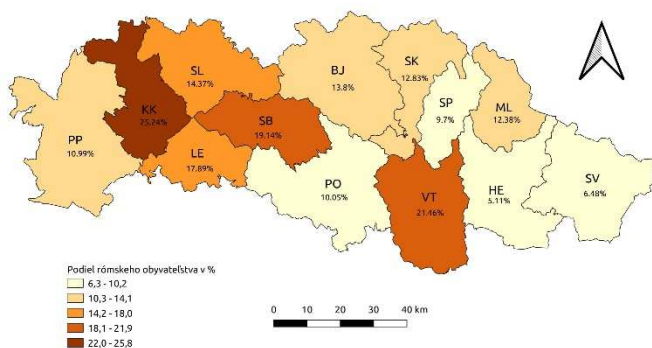
Podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Prešovského kraja

Vypočítané ako podiel počtu Rómov zahrnutých v Atlase rómskych komunít II (2013) a III (2019) a celkového počtu obyvateľstva podľa ŠÚ SR (k 30.6.2012, resp. 30.6.2018).

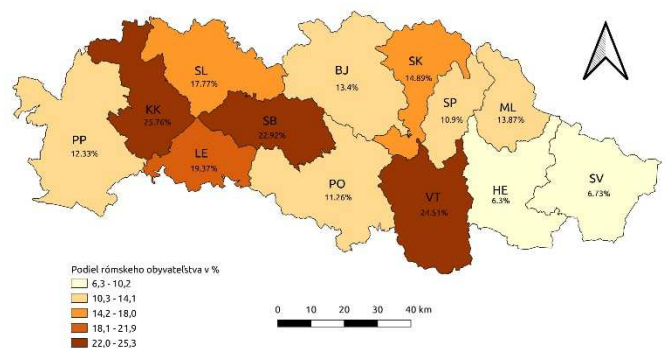
Z porovnania atlasov vyplýva, že podiel rómskeho obyvateľstva sa znížil iba v okrese Bardejov. Vo všetkých ostatných okresoch Prešovského kraja sa podiel rómskeho obyvateľstva zvýšil. **V okresoch Kežmarok, Vranov nad Topľou, Sabinov je podiel rómskeho obyvateľstva vyšší ako 20% (v okrese Kežmarok dokonca viac ako 25%).** V intervale 15% - 20% už evidujeme podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Stará Ľubovňa a Levoča.

Podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Prešovského kraja k roku 2013

Zdroj: ARK II (2013), ŠÚ SR (k 30.6.2012)

Podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Prešovského kraja k roku 2019

Zdroj: ARK III (2019), ŠÚ SR (k 30.6.2018)

1.2 Marginalizované rómske komunity v rámci Slovenska a PSK

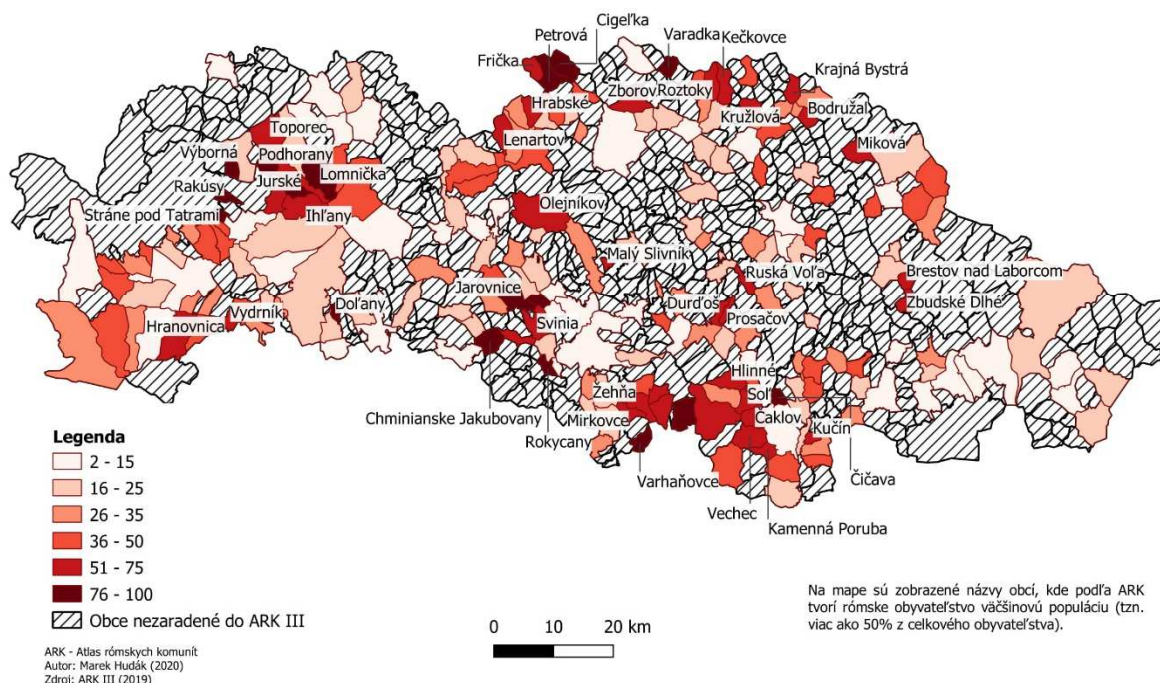
Na území Slovenska sa podľa štatistík nachádza 2927 miest a obcí, z toho **818 miest a obcí (27,9%) sa podľa Atlasu rómskych komunít z roku 2019 vyznačuje prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít (MRK)**. Percentuálne zastúpenie Rómov v mestách a obciach s prítomnosťou MRK podľa krajov a dvoch atlasov zobrazuje nasledovná tabuľka.

Kraj	ARK 2013	ARK 2019	ROZDIEL
Banskobystrický	14,92 %	17,48 %	+ 2,56%
Bratislavský	2,61 %	5,36 %	+ 2,75%
Košický	18,18 %	22,85 %	+ 4,67%
Nitriansky	5,88 %	6,64 %	+ 0,76%
Prešovský	18,06 %	20,76 %	+ 2,70%
Trenčiansky	2,41 %	3,26 %	+ 0,85%
Trnavský	5,62 %	6,20 %	+ 0,58%
Žilinský	2,79 %	3,26 %	+ 0,47%
Slovensko	10,18 %	13,45 %	+ 3,27%

Tabuľka potvrdzuje, že najviac Rómov žije jednoznačne v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji, pričom **v prvých dvoch menovaných krajoch tvoria Rómovia (v rámci miest a obcí s prítomnosťou MRK) viac ako pätinu obyvateľstva**. Najväčší rozdiel pri porovnaní dvoch atlasov evidujeme v Košickom kraji.

Na území PSK sa podľa ARK 2019 nachádza 664 miest a obcí, z toho 223 miest a obcí (33,6%) sa vyznačuje prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít (MRK). **Z týchto miest a obcí je približne 20% obcí, kde rómske obyvateľstvo už tvorí väčšinu**. Lokality týchto obcí sú: centrálna časť okresu Kežmarok, južná časť okresu Vranov nad Topľou, severná časť okresov Bardejov a Svidník, západná časť okresu Prešov.

Podiel rómskeho obyvateľstva v obciach Prešovského kraja zaradených do ARK III (2019) v %

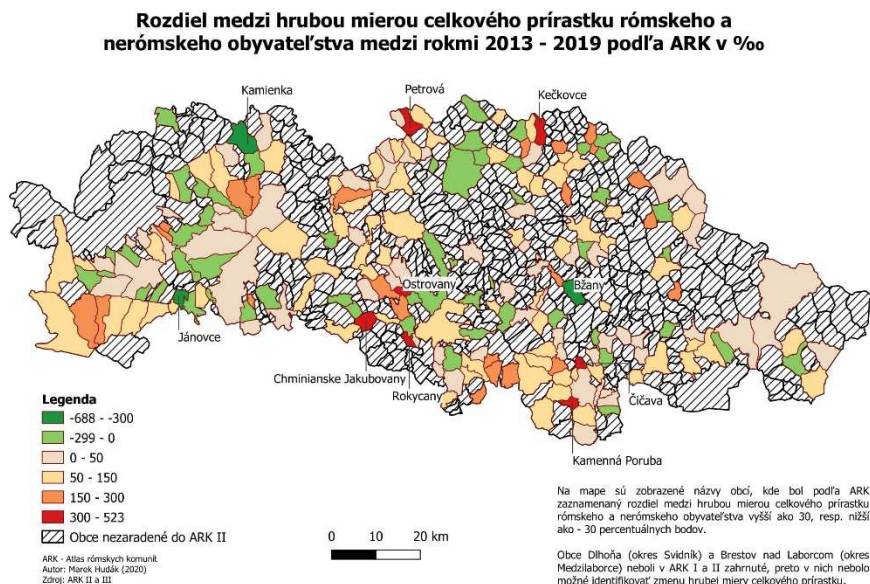
Podľa ARK 2019 v PSK Rómovia žijú v 2 580 chatrčiach. Za najhoršiu situáciu Rómov Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity považuje tú časť rómskej populácie, ktorá žije v subštandardných podmienkach t.j. v chatrčiach. Primitívne, nelegálne a zdraviu nebezpečné chatrče pozostávajú maximálne z dvoch malých izieb bez kuchyne, kúpeľne a toalety, pričom úplne absentuje vyhovujúca elektroinštalácia a vodoinštalácia.

Na území Prešovského samosprávneho kraja sa nachádza 13 okresov. Percentuálne zastúpenie Rómov v mestách a obciach s prítomnosťou MRK podľa okresov PSK a dvoch atlasov zobrazuje nasledovná tabuľka.

Okres	ARK 2013	ARK 2019	ROZDIEL
Bardejov	20,78 %	20,17 %	- 0,61 %
Humenné	7,93 %	9,76 %	+ 1,83 %
Kežmarok	31,91 %	36,81 %	+ 4,90 %
Levoča	21,59 %	23,66 %	+ 2,07 %
Medzilaborce	18,11 %	20,03 %	+ 1,92 %
Poprad	12,37 %	14,26 %	+ 1,89 %
Prešov	12,85 %	15,11 %	+ 2,26 %
Sabinov	27,81 %	32,82 %	+ 5,01 %
Snina	7,91 %	8,16 %	+ 0,25 %
Stará Ľubovňa	20,13 %	26,38 %	+ 6,25 %
Stropkov	14,22 %	16,03 %	+ 1,81 %
Svidník	18,20 %	21,72 %	+ 3,52 %
Vranov nad Topľou	25,69 %	29,80 %	+ 4,11 %

Tabuľka potvrdzuje, že najviac Rómov žije v okresoch Kežmarok, Sabinov a Vranov nad Topľou, pričom v prvých dvoch menovaných okresoch tvoria Rómovia (v rámci miest a obcí s prítomnosťou MRK) už viac ako 30% obyvateľstva. V intervale 20% - 30% evidujeme okresy Bardejov, Levoča, Medzilaborce, Stará Ľubovňa, Svidník a Vranov nad Topľou. Najväčší rozdiel pri porovnaní dvoch atlasov evidujeme v okresoch Kežmarok, Sabinov a Stará Ľubovňa (kde je rozdiel až 6,25%).

Predošlá tabuľka naznačila, že Rómov v PSK rýchlo pribúda. Tento fakt potvrdzuje aj nasledovná mapa, ktorá porovnáva dva atlasy rómskych komunít. Počet miest a obcí s pozitívnym rozdielom medzi hrubou mierou celkového prírastku rómskeho a nerómskeho obyvateľstva je vyšší ako počet miest a obcí s negatívnym rozdielom medzi hrubou mierou prírastku sledovaných dvoch skupín obyvateľstva.

Miera zamestnanosti Rómov je nízka, životné podmienky sú často nedostatočné a prístup k verejnej infraštruktúre vrátane vzdelávania je taktiež nízky. Táto skutočnosť vplýva aj na fakt, že PSK má najviac najmenej rozvinutých okresov (9 z 13 okresov PSK je NRO) s vysokou mierou nezamestnanosti a čelí silnej emigrácii pracovnej sily, úniku mozgov a starnutiu obyvateľstva. Boli prijaté rôzne opatrenia na zlepšenie integrácie rómskej menšiny na národnej a komunálnej úrovni; výsledky sú však často neuspokojivé. Zároveň **všetky prognózy nasvedčujú, že význam Rómov pre miestny hospodársky a sociálny rozvoj porastie**. Je to minimálne zásoba pracovnej sily, ktorá predstavuje jeden z rozvojových potenciálov kraja a je nevyhnutné ho čím skôr zapojiť.

2. Politika niektorých ostatných samosprávnych krajov SR a štátu v oblasti MRK

Dlhodobá marginalizácia (vylučovanie) určitých skupín rómskej menšiny v niektorých mestách a obciach spôsobila výraznú preukázateľnú nerovnosť medzi rómskymi a nerómskymi obyvateľmi tým, že najmä marginalizovaní Rómovia často žijú v nedôstojných podmienkach t.j. v chatrčiach, nedisponujú porovnateľným stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním a primeraným zamestnaním, resp. spravidla sú nezamestnaní a odkázaní na sociálnu pomoc štátu.

Najvyšší podiel rómskeho obyvateľstva v rámci ostatných samosprávnych krajov SR evidujeme v Košickom a Banskobystrickom kraji. V nasledujúcej časti preto popisujeme situáciu vo vzťahu k sledovanej problematike práve v týchto dvoch samosprávnych krajoch.

2.1 Košický samosprávny kraj a politika MRK

Podľa Atlasov rómskych komunít z rokov 2013 a 2019 žije v Košickom kraji najviac Rómov v rámci všetkých krajov SR. Najvyšší počet Rómov v segregovaných osídleniach žije taktiež na území Košického samosprávneho kraja. KSK má aj prvenstvo v percentuálnom zastúpení obcí s rómskou komunitou. Vykazuje aj najhoršie podmienky v dostupnosti inžinierskych sietí v osídleniach, kde žijú Rómovia (obmedzený prístup k pitnej vode, verejnej kanalizácii a pod.) spomedzi všetkých krajov Slovenska. Tieto zistenia v súvislosti s prognózovaným stavom, kedy by v roku 2025 mal podiel Rómov v rámci KSK tvoriť takmer jednu štvrtinu obyvateľstva KSK, sú výzvou pre všetkých kompetentných k zodpovednej verejnej politike vo vzťahu k rómskym komunitám v rámci KSK.

V rámci Úradu Košického samosprávneho kraja existuje Referát pre integráciu sociálne vylúčených komunít, ktorý spadá pod Odbor sociálnych vecí. Momentálne v rámci tohto Referátu pracuje päť pracovníkov - jeden poverený riadením referátu a štyria referenti. Na Úrade KSK vznikol tento Referát 1.9.2014. Jednou z jeho hlavných činností je svojou činnosťou prispievať k plneniu Výhodísk pre integráciu marginalizovaných rómskych komunít v KSK (aktuálne na roky 2016-2020). V rámci tohto dokumentu boli identifikované nasledovné problémy:

- Problém exekúcie/úžera;
- Problém nezamestnanosť (dlhodobá a strednodobá);
- Problém vzdelávania;
- Problém zmysluplného trávenia voľného času detí a mladých Rómov;
- Problém „nelegálne“ osady;
- Problém občianskej a politickej participácie;
- Problém spolunažívania.

Samotný dokument pozostáva z dvoch hlavných častí – analytickej a strategickkej. Analýzy slúžia nielen ako východisko pre navrhované ciele a opatrenia, ale tiež ako zásadný zdroj informácií pre evaluáciu strategického rámca a akčných plánov jednotlivých odborov, t.j. bude môcť byť jednoznačne konštatované, či sa zmenili podmienky života rómskych komunít v KSK a do akej miery. Strategický rámec obsahuje strategický cieľ, priority, prioritné ciele a opatrenia, ktorých dosiahnutím je možné aspoň z časti zlepšiť situáciu Rómov žijúcich v KSK. Súčasťou strategického rámca je aj mechanizmus jeho implementácie.

Úlohy Košického samosprávneho kraja v rámci riešenia problematiky MRK sú dané:

- kompetenciami samosprávnych krajov v oblasti regionálneho rozvoja,
- poznaním konkrétnych problémov marginalizovaných skupín,
- možnosťami organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK (predovšetkým vzdelávacích, kultúrnych a sociálnych inštitúcií),
- finančnými možnosťami rozpočtu KSK na podporu aktivít pre marginalizované skupiny,
- schopnosťami čerpať prostriedky z európskych štrukturálnych a investičných fondov ako aj iných dostupných grantových schém (dostatok kvalitných projektov, odborne a finančne zdatných žiadateľov, ...),
- schopnosťou Úradu KSK zvládnuť problematiku MRK po stránke organizačnej, personálnej, materiálnej a finančnej.

2.2 Banskobystrický samosprávny kraj a politika MRK

V rámci Úradu BBSK nebol doteraz zriadený útvar venujúci sa problematike MRK. V rámci dokumentu Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2015-2023 (ďalej len „Program“) je problematika MRK spomenutá len okrajovo. Program uvádza podiel rómskeho obyvateľstva v kraji na základe údajov zo Štatistického úradu a na základe údajov z Atlasu rómskych komunít z roku 2013.

2.3 Politika štátu v oblasti MRK

Základným strategickým dokumentom v oblasti integrácie Rómov v Slovenskej republike je Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 (ďalej len „stratégia“). Stratégia bola schválená uznesením vlády Slovenskej republiky č. 1 z 11. januára 2012, v ktorom bol zároveň za prvé akčné plány ustanovený Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania Rómov 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015.

Príprave stratégie predchádzala iniciatíva zo strany Európskej únie (EÚ), a to Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade EÚ, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov nazvané Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020 (ďalej len „Rámec EÚ“). Dokument v článku 20. vyzýva členské krajiny, aby zlepšili sociálnu a ekonomickú situáciu Rómov uplatňovaním začleňujúceho prístupu v oblasti vzdelávania, zamestnanosti, bývania a zdravotnej starostlivosti, pričom by v prípade potreby zohľadnili Spoločné základné zásady o začleňovaní Rómov, ako aj zabezpečením rovnakého prístupu ku kvalitným službám, a aby na tieto politiky uplatňovali integrovaný prístup a čo najlepšie využívali dostupné finančné prostriedky a zdroje.

Rámec EÚ a stratégia boli následne zohľadnené aj pri príprave Partnerskej dohody o využívaní európskych štrukturálnych a investičných fondov v rokoch 2014 – 2020. V rámci Operačného programu Ľudské zdroje (OP ĽZ) boli vyčlenené dve prioritné osi, a to prioritná os č. 5. Integrácia marginalizovaných rómskych komunít a prioritná os č. 6. Technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít, ktoré priamo podporujú implementáciu opatrení sledujúcich zvýšenie miery integrácie Rómov. Podstatné je však pri naplňaní politik integrácie sledovať dimenziu rovnosti príležitostí a nediskriminácie. Prijatím stratégie sa zlepšil aj monitoring realizácie jednotlivých aktivít, je vytvorená štandardizovaná forma monitorovacej správy, ktorá poskytuje informácie o priebežnom plnení aktivít zo strany jednotlivých aktérov.

3. Hlavné dôvody zaradenia politiky MRK do kompetenčného rámca PSK

Základným dokumentom, ktorý určuje priority v oblasti rozvoja kraja je Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja PSK na roky 2014-2020 („Program“). V programe sa konštatuje, že je nevyhnutné budovanie kapacít zameraných na riešenie problematiky MRK, ktoré sú najpočetnejšie v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji.

Medzi hlavné dôvody zaradenia politiky MRK do kompetenčného rámca PSK pokladáme:

- nevyhnutnosť budovania kapacít zameraných na riešenie problematiky MRK v PSK vyplývajúca z Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja PSK na roky 2014-2020;
- demografický trend: narastajúci počet príslušníkov MRK v PSK;
- prehlbovanie generáčnej chudoby v MRK a jej negatívny vplyv na životné podmienky;
- neefektívna politika štátu v oblasti MRK a riešenia bez dlhodobých výsledkov;
- ponuka úzkej spolupráce s Referátom pre integráciu sociálne vylúčených komunít v rámci Úradu KSK a dosiahnutie riešenia problematiky MRK komplexne v rámci východného Slovenska;
- potencionálna spolupráca s Banskobystrickým samosprávnym krajom;
- súvis prítomnosti príslušníkov MRK v okrese na zaradenie okresu do zoznamu NRO;
- záväzok PSK v rámci Iniciatívy Catching-Up Regions II vytvoriť vnútornú kapacitu na pomoc obciam s podielom marginalizovaných rómskych obyvateľov;
- príležitosť nadviazať na prácu Mgr. Róberta Neupauera, PhD., ktorý vykonával funkciu poradcu predsedu pre sociálne vylúčené komunity v rokoch 2018-2019.

4. Návrh strategického rámca PSK v oblasti MRK

V prípade odsúhlasenia tejto dôvodovej správy „Zaradenie politiky MRK do kompetenčného rámca PSK“ vypracuje interný tím venujúci sa problematike MRK v rámci Úradu PSK návrh na strategický rámec Prešovského samosprávneho kraja v oblasti marginalizovaných rómskych komunít.

